

Nikola Jelínek: Proces EIA je jen servis pro investory

[object Object] Proces posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) má v demokratické společnosti chránit krajinu, ovzduší, vodu i lidské zdraví. Místo toho se ale často mění jen v byrokratickou rutinu, legitimizující vůli investora.

5–6 minut

Připomínky odborníků i veřejnosti jsou v procesu EIA odbývány frázemi, klíčové otázky jsou odkládány na „další řízení“ a kladné stanovisko se uděluje téměř automaticky.

Foto WmC

Když občanská organizace Arnika podala stížnost

na fungování procesu EIA, dostalo se jí z ministerstva životního prostředí odpovědi, že všechno funguje, jak má. Zákon se dodržuje, připomínky se vypořádávají, proces je přece transparentní. Jenže realita a každodenní zkušenost stovek odborníků z občanských iniciativ je zcela odlišná.

Co když zákon nestačí? Co když nestačí dodržet formu, protože obsah chybí? Co když veřejnost naráží na neprůhledný, odosobněný systém, kde připomínky mizí v mlze a správný postup přehluší podstatu věcí?

Tento problém není výjimečný ani nový — je strukturální. EIA v České republice často jen legitimizuje záměry investora bez věcného zkoumání jejich dopadů. Připomínky odborníků i veřejnosti jsou odbývány frázemi, klíčové otázky jsou odkládány na „další řízení“ a kladné stanovisko se uděluje téměř automaticky.

Občanské organizace se proto rozhodly vyzvat Ministerstvo životního prostředí k reformě procesu EIA. Otevřený dopis ministerstvu podepsalo během několika dní 58 organizací z celé republiky — od expertních platform až po místní spolky a iniciativy. Mluvíme jasně: EIA v této podobě nefunguje. A pokud má dál chránit veřejný zájem, musí se zásadně změnit.

Je však fér dodat, že ministerstvo životního prostředí v posledních týdnech projevilo vůli téma skutečně řešit. Po společném setkání s ekologickými organizacemi zadal ministr Hladík příslušným odborům přípravu analýzy zahraničních přístupů, podnětů pro nový informační systém i konkrétních návrhů na změnu legislativy.

Tento posun vnímáme jako důležitou příležitost — a současná veřejná kritika nemíří proti němu, ale má být impulzem, aby změna byla skutečná a systémová.

Příklad z Jihočeského kraje ukazuje, co se může stát, když si klíčová data nevyžádáte: u spalovny ZEVO Vráto chyběly v dokumentaci některé údaje o emisích, technologii či složení vstupního odpadu. Přestože jsme na tyto nedostatky upozornili, posudek je přešel mlčením a ministerstvo v závazném stanovisku nevyžadovalo jediný dodatek.

Výsledek? V kraji může vzniknout hned čtveřice zařízení na energetické využití komunálního odpadu — v Novém Vráte, v Písku, v Plané nad Lužnicí a v Českém Krumlově, o posledním jmenovaném se v současné době rozhoduje. Nehodnotila se však jejich souhrnná kapacita nebo dopad na národní cíle recyklace komunálního odpadu, přestože právě taková syntéza dat by měla být základem každého strategického rozhodnutí.

Podobný absurdní scénář provází i zplyňování odpadu v Horním Benešově: dokumentace se odvolává na experimentální technologie, které buď dlouhodobě nefungovaly a zkrachovaly, nebo ještě nestojí, zatímco odborná literatura je zmíněna pouze jednou, a to spíše ve prospěch argumentů proti záměru.

Proces EIA přitom má sloužit jako nástroj, jak takové reference ověřit a dostat od investora potřebná data, na která se často odvolává. Jenže místo toho úředníci přivírají oči nad riziky a spokojí se s tím, že „správný postup“ formálně proběhl.

Jde o budoucnost, často na desítky let

Podobné příklad bohužel nejsou výjimkou. Záměr se občas mění, ale princip zůstává: veřejný zájem prohrává boj s investičním tlakem, a proces, který má chránit životní prostředí, slouží jako nástroj jeho legitimizace.

Ministerstvo se v odpovědi na naši stížnost odvolává na přísnou legislativu, víceúrovňový proces a transparentní vypořádání připomínek. Jenže skutečná transparentnost neznamena, že se dokumentace zveřejní 22. prosince na webu, když má 300 stran a odborníci nemají šanci všechno přečíst. Podobně vypořádání připomínek nespočívá ve frázích o „nepřipuštění dopadů“, ale v reálné, věcné diskusi o tom, jak se záměr promítne do klimatu, kvality ovzduší a dalších strategických cílů.

Proces EIA zásadně ovlivňuje, jaké projekty ve společnosti vzniknou. Jestli budeme stavět spalovny, nebo podpoříme recyklaci. Jestli se budou investoři řídit klimatickými závazky, nebo ne. Jestli se veřejnost bude moct zapojit do rozhodování doopravdy, a nikoli jen na oko, nebo se bude muset soudit.

Pokud tedy chceme udržitelnou budoucnost, musí se EIA stát nástrojem skutečného hodnocení, klást těžké otázky o dlouhodobých dopadech, nákladech a kapacitách, srovnávat alternativní varianty a zapojit veřejnost do rozhodování více než jen formálně.

Potřebujeme jasně definovaná pravidla, kulturu odlišnou od protekčního servisu pro investory a odpovědný přístup na všech úrovních státní správy.

Oceňujeme, že ministerstvo dává konečně prostor pro změnu a otevírá se jednání. Pokud však změna nemá zůstat jen formální, je nejvyšší čas ji teď společně nastartovat. A pokud to ministerstvo nechce slyšet od nás, doufáme, že ji uslyší od desítek dalších organizací, které se k výzvě připojily. Anebo od veřejnosti, která si čím dál víc uvědomuje, na čem opravdu záleží.